

Praha 24. 8. 2012

39

Činnost oboru diabetologie, péče o diabetiky v roce 2011

Activity in the field of diabetology, care for diabetics in 2011

Souhrn

Tato Aktuální informace podává přehled o počtu diabetologických ordinací a jejich personálním zabezpečení, dále o počtech ošetření-vyšetření a počtech léčených pacientů. V roce 2011 se v České republice s diabetem léčilo více než 825 tisíc pacientů, což představovalo nárůst prevalence o více než 19 tisíc diabetiků oproti předchozímu roku. Prevalence tohoto onemocnění roste v dlouhodobém trendu, stejně jako počet jeho chronických komplikací, který v roce 2011 činil téměř 240 tisíc. Oproti roku předchozímu klesl v roce 2011 počet osob léčených pouze dietou ze 170 na 135 tisíc.

Klíčová slova: diabetes mellitus; porušená glukózová tolerance; komplikace diabetu; diabetické angiopatie; zdravotnická zařízení; lékaři

Summary

This Topical information presents the numbers of diabetologist's consultation rooms, numbers of health personnel involved, numbers of treatments-examinations and numbers of treated patients. The number of patients treated for diabetes in 2011 was more than 825 thousands. The prevalence was about 19 thousand higher than last year. The number of treated diabetics increases in long-term trend as well as the number of chronic complications. The number of registered chronic complications of diabetes was almost 240 thousands in 2011. The number of patients treated only with diet decreased from 170 thousand in 2010 to 135 thousand.

Keywords: Diabetes Mellitus; Glucose Intolerance; Diabetes Complications; Diabetic Angiopathies; Health Facilities; Physicians

Diabetes mellitus (úplavice cukrová, cukrovka, DM) je skupinou chronických, etiopatogeneticky heterogenních onemocnění, jejichž základním rysem je hyperglykémie. Vzniká v důsledku nedostatečného účinku inzulínu při jeho absolutním nebo relativním nedostatku a je provázen komplexní poruchou metabolismu cukrů, tuků a bílkovin (1).

S postupně se rozšiřujícími vědeckými poznatky o patofyziologických mechanismech lze rozlišit stále více podskupin tohoto onemocnění, nejčastějším ovšem zůstává II. typ (dříve označovaný jako insulin rezistentní forma), který zahrnuje až 95 % procent všech případů (2).

Přes širokou škálu faktorů, které se na vzniku DM podílejí, lze především u typu II na prvních místech jmenovat nedostatek pohybu, obezitu, dietní návyky a genetické predispozice (3). Nárůst prevalence DM má charakter celosvětové epidemie a je dáván do souvislosti s přejímáním "západního" životního stylu (4, 5).

V roce 2011 bylo ordinacemi diabetologů a praktických lékařů registrováno celkem 825 382 osob s diagnostikovaným DM. Počet osob postižených DM vzrostl oproti roku 2010 o 2,4 % a prevalence tohoto onemocnění v České republice tak dosáhla téměř 8 % obyvatel.

Zdrojem dat pro tuto aktuální informaci byl roční výkaz o činnosti zdravotnických zařízení A (MZ) 1-01 pro obor diabetologie za rok 2011. Vyplnila ho pracoviště diabetologie a praktičtí lékaři, kteří prováděli léčbu diabetických pacientů.

Činnost diabetologických ordinací

Pacienti s DM by vzhledem k potřebné kontrole onemocnění a prevenci komplikací měli být v pravidelné péči diabetologických odborníků. V roce 2011 bylo nemocným k dispozici 513 registrovaných ambulantních diabetologických ordinací. Oproti předchozímu roku přibýlo 11 diabetologických ordinací a sběr výkazů se snížil o jedno procento na 95 %.

Diabetologické ordinace - pracovníci a činnost		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet diabetologických ordinací		490	488	486	481	485	502	513
Počet odevzdaných výkazů		485	483	481	474	475	482	487
Lékaři	fyzické osoby	603	598	603	602	637	634	652
	úvazky vč. smluvních pracovníků	313,84	317,65	323,39	323,37 ¹⁾	333,14 ¹⁾	346,64 ¹⁾	358,00 ¹⁾
ZPBD	fyzické osoby	573	582	561	552	565	580	590
	úvazky vč. smluvních pracovníků	365,55	369,25	364,45	368,11 ¹⁾	373,30 ¹⁾	384,96 ¹⁾	394,44 ¹⁾
Počet ošetření-vyšetření (počet návštěv)	celkem - absolutně	2 150 656	2 163 419	2 132 384	2 099 662	2 121 121	2 156 638	2 233 003
	na 1 000 obyvatel	210	211	207	201	202	205	213
	na 1 úvazek lékaře diabetologa	6 853	6 811	6 594	6 493 ¹⁾	6 367 ¹⁾	6 222 ¹⁾	6 237 ¹⁾
	na 1 léčeného pacienta	2,9	2,9	2,8	2,7	2,7	2,7	2,7

¹⁾ Od r. 2008 průměrný roční přepočtený počet pracovníků včetně smluvních.

Vyjádřeno průměrným ročním přepočteným počtem úvazků (včetně smluvních pracovníků) působilo v diabetologických ordinacích 358,00 lékařů a 394,44 zdravotnických pracovníků bez odborného dohledu. Oproti předchozímu roku vzrostl počet úvazků lékařů i zdravotnických pracovníků nelékařů bez odborného dohledu. Na 1 pracovní úvazek lékaře diabetologa připadlo v roce 2011 v průměru 1 984 registrovaných diabetiků (1 939 v roce 2010 a 1 983 v roce 2009).

V roce 2011 poskytly diabetologické ordinace celkem 2 233 003 ošetření-vyšetření (tj. vlastně počet návštěv v diabetologických ordinacích; v roce 2010 byl počet návštěv 2 156 638). To představovalo necelé 3 návštěvy za rok na jednoho pacienta. Na jeden úvazek lékaře diabetologa připadlo v průměru 6 237 návštěv (počet ošetření-vyšetření), a to je o 15 návštěv více než v roce předchozím. Stejně jako v roce 2010 nejvíce ošetření provedli lékaři ve Zlínském kraji (8 120 návštěv na 1 úvazek lékaře), naopak nejméně vytížení byli v průměru lékaři v Hl. městě Praze (4 920 návštěv na 1 úvazek lékaře). Tyto odvozené ukazatele silně ovlivňuje počet lékařů diabetologů, kteří pracují v jednotlivých krajích.

Léčení diabetici v diabetologických ordinacích a u PL pro dospělé

V diabetologických ordinacích bylo v roce 2011 léčeno 673 310 pacientů s DM, což představuje 81,6 % z celkového počtu léčených pacientů s DM (v roce 2010 to bylo 672 217 pacientů představujících 83,4 % celkového počtu). 18,4 % bylo v péči praktických lékařů pro dospělé, přičemž pozvolně se zvyšující procento těchto pacientů je dlouhodobým trendem.

Počet diabetiků a jejich léčba	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet léčených pacientů celkem k 31. 12.	739 305	748 528	754 961	773 561	783 321	806 230	825 382
Počet léčených pacientů na 1 000 obyvatel	72	73	73	74	75	77	79
Počet léčených pacientů na 1 úvazek lékaře (diabetologa a PL pro dospělé)	2 355	2 356	2 335	2 392 ¹⁾	2 351 ¹⁾	2 326 ¹⁾	2 305 ¹⁾
Druh léčby	jen dietou	244 703	240 544	223 738	209 968	188 226	134 579
	PAD	378 574	387 493	405 188	435 676	462 910	665 853 ²⁾
	inzulínem	168 018	175 597	188 276	200 104	215 165	205 049 ²⁾
Počet nově zjištěných onemocnění	56 545	56 311	56 398	55 975	61 357	64 997	68 494
Počet úmrtí za období	23 326	23 521	22 869	22 259	21 747	22 286	23 290

¹⁾ Od r. 2008 počítáno z průměrného ročního přepočteného počtu pracovníků včetně smluvních

²⁾ Od r. 2011 došlo ze změně metodiky a výkazu v části IV. Léčba

Z celkového počtu 825 382 osob léčených na DM k 31. 12. 2011 bylo 389 554 mužů a 435 828 žen. V přepočtu na 1 000 osob daného pohlaví v roce 2011 činila četnost DM 76 mužů a 82 žen. Převahu výskytu diabetu u žen lze v ČR vysvětlit průměrně vyšším věkem dožití žen a také nástupem diabetu II. typu (který tvoří převážnou většinu případů DM) převážně ve vyšším věku.

Nově diagnostikováno bylo v roce 2011 diabetické onemocnění u 35 324 žen a 33 170 mužů. Z toho bylo 258 osob ve věku do 19 let. Nejvyšší počet nově zjištěných případů na 1 tisíc obyvatel podle sídla zdravotnického zařízení zaznamenal Olomoucký kraj (8,3), nejnižší počet vykázal Kraj Vysočina (4,8 případů). Republikový průměr činil 6,5 nově zjištěných případů na 1 tisíc obyvatel, což bylo o 0,3 případu více než v roce předchozím.

23 290 osob s diabetickým onemocněním v průběhu roku zemřelo. Diabetes byl jako příčina úmrtí uveden v 2 378 případech (zdroj: Informační systém Zemřelí, ČSÚ).

Výskyt diabetu podle typu

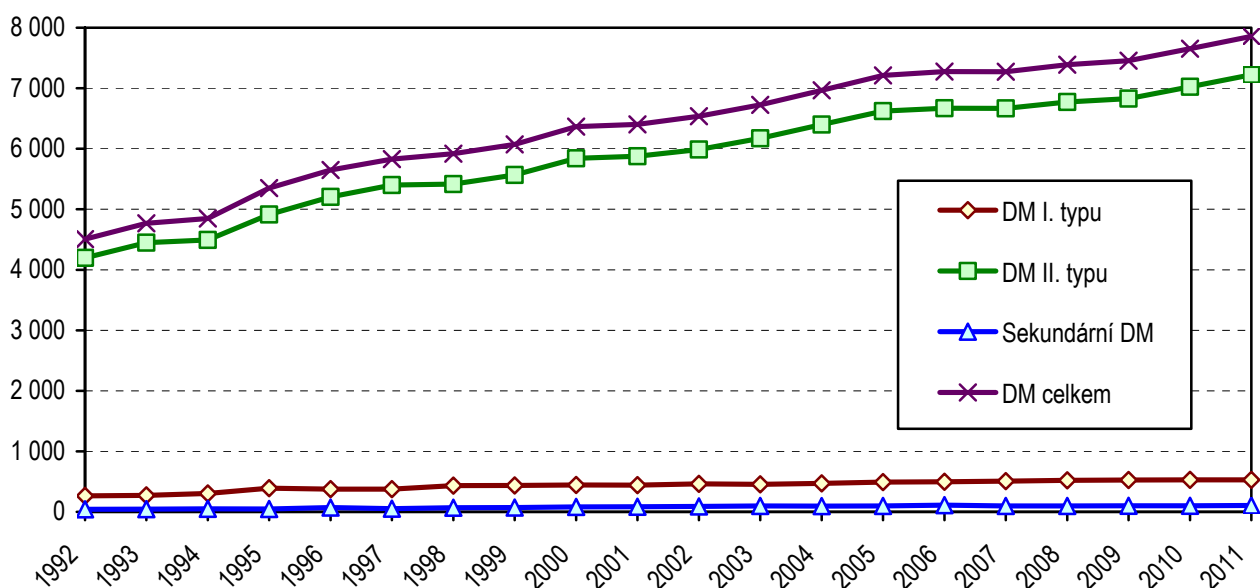
Pohlaví	Diabetes mellitus celkem	Primární diabetes mellitus				Sekundární diabetes mellitus		Porucha glukózové tolerance
		I. typu (E 10)		II. typu (E11)		počet pacientů	v %	
	počet pacientů	v %	počet pacientů	v %	počet pacientů			
Muži	389 554	27 641	7,1	355 707	91,3	6 206	1,6	26 800
Ženy	435 828	27 901	6,4	403 012	92,5	4 915	1,1	31 612
Celkem	825 382	55 542	6,7	758 719	91,9	11 121	1,4	58 412

U převážné většiny pacientů s diabetem je diagnostikován DM II. typu (nezávislý na inzulinu). Jedná se o typické onemocnění středního a vyššího věku. V roce 2011 se v ČR léčilo s DM II. typu 758 719 osob. Tímto typem diabetu tedy trpí každý sedmý obyvatel ČR.

DM I. typu (závislý na inzulinu) je zjištěn u necelých sedmi procent diabetiků, v roce 2011 to představovalo 55 542 osob, z toho 981 ve věku 0–14 let a 862 ve věku 15–19 let. Diabetes I. typu začíná obvykle v mladším věku a je při něm vyšší náchylnost k akutním komplikacím.

V rámci statistických sledování se v ČR sleduje také výskyt sekundárního diabetu, se kterým v roce 2011 bylo léčeno 11 121 osob, poruchu glukózové tolerance mělo ve stejném roce 58 412 osob.

Vývoj prevalence diabetes mellitus v ČR na 100 000 obyvatel podle typu v letech 1992–2011

Komplikace diabetu

Mezi akutní komplikace DM patří hypoglykémické a hyperglykémické stavy a jejich následky, k závažným chronickým komplikacím DM řadíme především retinopatii, nefropatii a neuropatii (nervová a cévní složka postižení). Postižení cév při DM je predispozičním faktorem pro vznik závažných kardiovaskulárních onemocnění (1).

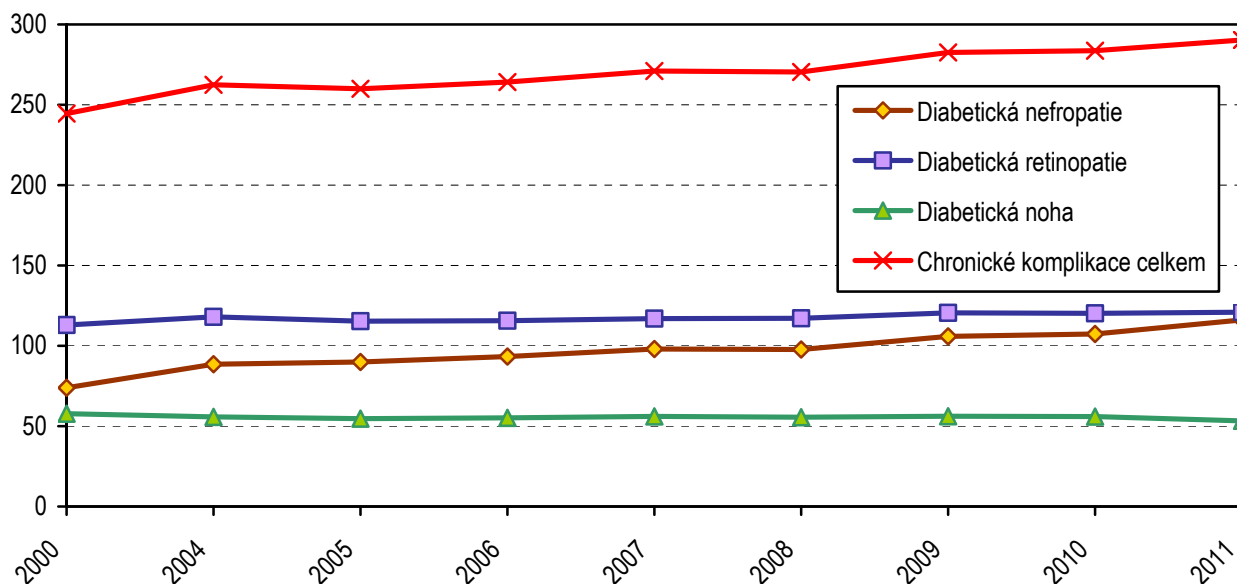
Z vážných chronických komplikací jsou v ČR statisticky sledovány počty případů nefropatie, retinopatie a počty komplikací označovaných jako diabetická noha. V roce 2011 bylo evidováno více než 239 674 případů jmenovaných komplikací diabetu (228 tis.

v roce 2010). Podíl chronických komplikací diabetu k celkovému počtu léčených diabetiků byl přibližně o procento vyšší než v roce předchozím, a to 29 %.

Chronická komplikace diabetu		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Diabetická nefropatie - celkem		66 522	69 842	73 957	75 596	82 948	86 582	95 884
z toho	s renální insuficiencí	20 864	21 960	24 196	26 131	28 496	29 705	32 836
Diabetická retinopatie - celkem		85 294	86 527	88 315	90 586	94 402	96 964	99 779
z toho	proliferativní	19 055	20 339	20 902	21 505	22 729	23 565	25 051
	slepota	2 447	2 429	2 335	2 313	2 386	2 513	2 280
Diabetická noha - celkem		40 402	41 328	42 337	42 992	43 990	45 118	44 011
z toho	s amputací	7 859	7 834	7 853	8 169	8 439	8 501	10 408 ¹⁾
Podíl počtu chronických komplikací diabetu na 1 000 léčených diabetiků		260	264	271	270	283	284	290

¹⁾ Od roku 2011 došlo ke změně vykazování, kdy jsou nově sledovány odděleně amputace nad kotníkem a pod kotníkem, uvedené číslo je součtem obou kategorií.

Vývoj poměru počtu chronických komplikací DM na 1 000 léčených osob pro DM v ČR v letech 2000–2011

Léčba diabetu mellitu

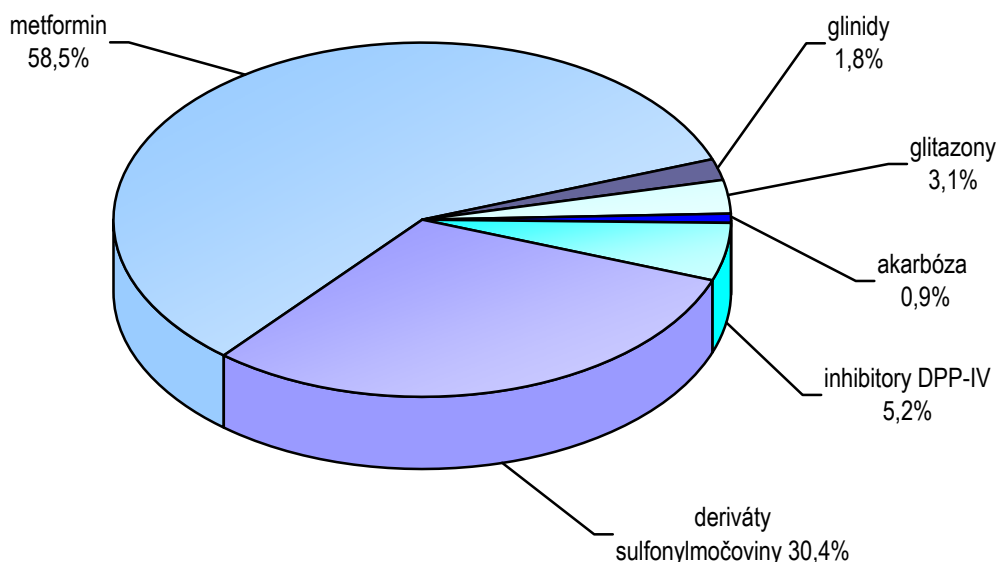
Léčba DM se odvíjí od typu onemocnění. U diabetiků II. typu je tak nedílnou součástí léčby dieta a pohybová aktivita, navíc se podle aktuálního doporučeného postupu ihned v okamžiku diagnózy onemocnění nasazuje také farmakologická léčba (6).

Podíl pacientů léčených pouze dietou tak v roce 2011 klesl na 16,3 % (21,2 % v roce 2010; 30,8 % v roce 2004).

Od roku 2011 došlo ke změně ve sledování léčby diabetických pacientů, proto je obtížné hodnotit její předchozí vývoj. Nově se sledují podrobněji jednotlivé skupiny účinných látek perorálních antidiabetik (PAD). Pacient je do celkového součtu PAD započítán vícekrát, pokud bere například více léků různých skupin PAD nebo kombinované přípravky. Počty „léčeb“ PAD jsou tedy vyšší než počty léčených osob a nelze je srovnávat s údaji za předchozí roky.

Inzulínem bylo v roce 2011 v ČR léčeno 205 049 osob, což je o 21 379 osob méně než v roce předchozím, i zde však došlo ke změně výkazu a metodiky a z porovnání těchto čísel nelze vyvozovat závěry o vývoji.

Struktura léčby diabetu mellitu PAD v ČR v roce 2011

Závěr

V roce 2011 pokračoval trend rostoucí prevalence diabetických onemocnění. S diabetem se léčilo v České republice 79 osob na 1 tisíc obyvatel, v roce předchozím to bylo o dvě osoby méně. Vzrostla také incidence tohoto onemocnění, která činila 6,5 nově diagnostikovaných osob na 1 tisíc obyvatel, oproti roku 2010, kdy představovala 6,2 onemocnění na 1 tisíc obyvatel ČR. Počet evidovaných chronických diabetických komplikací činil 239 674 a i tento parametr vykazuje za předchozí období trvalý růst. V léčbě diabetu pokračuje trend zintenzivňování medikamentózní léčby.

Vypracoval:

MUDr. Miroslav Zvolský

Reference:

- 1) Bartoš Vladimír, Pelikánová Terezie et al. Praktická diabetologie. Maxdorf – Jessenius, Praha 2003
- 2) American Diabetes Association: Diagnosis and Classification of Diabetes Mellitus. doi: 10.2337/dc12-s064. Diabetes Care January 2012 vol. 35 no. Supplement 1 S64-S71
- 3) Jennie R. Joe, Robert S. Young. Diabetes as a Disease of Civilization. New York, Mouton de Gruyter 1993
- 4) Dagogo-Jack S. Primary prevention of type-2 diabetes in developing countries. J Natl Med Assoc. 2006 March; 98(3): 415–419.
- 5) J-M Ekoé, P Zimmet, R Williams. The Epidemiology of Diabetes Mellitus: An International Perspective. Chichester: John Wiley, 2001
- 6) Doporučený postup péče o diabetes mellitus 2. typu, aktualizace pro rok 2012, Česká diabetologická společnost ČLS JEP